

METODOLOŠKI PRISTOP K SODOBNI DRAMATIKI ZA HUMANISTIČNO USMERJENO IZOBRAŽEVANJE (PRAKTIČNA ZNANJA – SLOVENSKI JEZIK)

Namen praktičnega znanja slovenskega jezika je, da pogloblja ter razširja poznavanje materinščine, usposobi učence za samostojno vrednotenje in raziskovanje književnosti ter jih seznanja z literarnozgodovinskimi metodami.

Podrobneje bom predstavila nekaj pedagoško-metodičnih vidikov poglobljanja v dramatiko. Ti vidiki so:

1. možnosti za razvijanje motivacije;
2. uveljavljanje učne metode za aktiviranje učencev in za razvijanje samostojnega ustvarjalnega dela;
3. »psihologija« branja drame;
4. poskus taksonomije operativnih smotrov.

1. Motivacija učencev

Učitelj ima veliko možnosti, da vzpodbuja učenčeve interese in zmogljivosti, da bi se učenec ustvarjalno učil in dosegel zastavljene učne cilje. Še posebej je motivacija pomembna za oblikovanje lastnih stališč, vrednot in kritičnosti.

Učence motiviramo za spoznavanje dramskih besedil in za ogled dramskih uprizoritev:

- z anketo (prva ura praktičnega znanja), na osnovi katere spoznamo učenčeve interese za dramatiko;
- z natančno predstavitev učnega načrta praktičnega znanja in s skupno izbiro metod in oblik dela;
- z učiteljevim predlogom za domače branje in z utemeljitvijo izbora;
- z interpretacijo odlomka izbranega dramskega besedila (gramofonski posnetek);
- z usmerjenimi vprašanji o dramskem besedilu, ki ga bodo prebrali.

Učence uspešno motiviramo tudi tako, da se svobodno odločajo za izbor referatov, domačega branja v okviru literarnega obdobja ali smeri; sami tudi postavijo vprašanja in teze, o katerih bodo razpravljali pri prihodnji uri. Po vsakem zaključenem poglavju učitelj pripravi poglobljeno diskusijo o neustrezno zastavljenih metodah in učnih oblikah. Po literarnih večerih, ogledih gledaliških in filmskih predstav ter zanimivejših kulturnih televizijskih oddajah posveti učitelj del ure sproščenemu in usmerjenemu pogovoru (aktivnost ob novem znanju). Učitelj pri domačem branju (pripravi) od časa do časa dopusti popolno svobodo interpretacije dramskega besedila, gledališke uprizoritve, vendar pri obravnavi osvetli še tiste vidike, ki so jih učenci zanemarili.

2. Učne metode

Najznačilnejše učne metode, ki aktivirajo učenca za ustvarjalno poseganje v razgovor, polemiko, načrt dela in vplivajo na to, da si učenec oblikuje osebni odnos do dramske umetnine ali uprizoritve, so:

- polemični dialog po vsakem ogledu predstave ali po prebranem dramskem besedilu;
- samostojna razlaga učencev (15 minutni zapis) o prebrani drami ali uprizoritvi;
- interpretacija izbranih položajev v dramskem besedilu (interpretacija lika, dramske fabule, idejnih stališč in protistališč);
- postavljanje tez in zagovor z argumenti;
- oblikovanje načrta za analizo dramskega besedila ali dramske uprizoritve (tema, motiv, liki, kompozicija dela, jezikovnostilistična oznaka);

- diskusija ob stališčih dramske kritike v sredstvih javnega obveščanja;
- ustna in pisna recenzija;
- transpozicija (izdelava dramskega scenarija za recital, šolska gledališka uprizoritev, izdelana po šolski nalogi).

3. Psihologija branja drame

Učenčeve bralne navade v srednji šoli niso konstituirane, kar še posebej velja za lirski in dramski besedila, zato je literarno branje potrebno usmerjati in ga tudi preverjati. Stopnjo razumevanja in doživetosti besedila preverimo s pomočjo usmerjenih vprašanj in navodil za branje (razmerje med dialogom in monologom, opazovanje didaskalij). Površno branje je osnovna učenčeva slabost; na anketno vprašanje »Kako pristopam k branju drame« so poglavljavci odgovorili, da nimajo izdelane posebne metode za branje drame. Prebrali so le redke drame iz seznama za domače branje. Od štirindvajsetih poglavljavcev je le polovica prebrala po eno delo naslednjih avtorjev: Sofoklea, Kalidase, Evripida, Racina, Shakespearja, Moliera, Ibsena. Dramo preberejo le enkrat, da jo razumejo, in pri tem skušajo izluščiti osnovno idejo drame (edini pozitivni vidik branja). Scenske opombe izpuščajo, tako da je vizualni vidik zanemarjen. Kritičnega drugega branja ne izpeljejo. Za manj stereotipno branje dramskega besedila priporočam, naj učenci ob branju zapisujejo svoje razpoloženje do prebrane besedila, opazujejo prehode v kompoziciji drame in rast dramskega lika ter izpisujejo jezikovne posebnosti. S takšno bralno tehniko se bolj zavejo same organiziranosti besedila; od informativnega branja naj bi prešli k intelektualnemu in estetsko zahtevnejšemu branju. Rezultati takšnega branja so razvidni pri zahtevnejših referatih, kjer učenec potrebuje skice, točkovno povzemanje, sheme, povzema in posplošuje ter stopnjuje zahtevnost referata.

Učence je še treba navajati na dodatne vire: pri referatnih nalogah mora uporabljati vsaj gledališki list, Dramaturški vademekum, spremno besedo, časopisno kritiko, študijo v revijah, kulturne televizijske in radijske oddaje.

4. Operativni smotri

Učence velja animirati za obiske gledaliških predstav, ob katerih pridobijo neposredne informacije iz gledaliških dejavnosti, tj. živ utrip sedanjih in preteklih dramskih hotenj. Oblikujejo si pozitiven odnos do knjižne rabe slovenskega jezika ter dopolnjujejo znanje materinščine v živem stiku z gledališkim dogodkom. Ob dognanih postavitvah dramskega besedila bogatijo svoje estetske izkušnje. Z rednim obiskovanjem gledaliških predstav se v učencu ustvarja potreba po kontinuiranem spremljanju dramske umetnosti. Z načrtnim vodenjem gledališkega sporeda in poglobljenimi razpravami ob uprizoritvah spodbudimo učenčevo aktivnost na gledališkem področju ter lastno dramsko ustvarjalnost. Vsak pripravljen obisk gledališke predstave nevsiljivo vpliva na kulturno obnašanje, nena zadnje pa je ogled dramske uprizoritve skupno doživetje, ki učence duhovno bogati in estetsko razvija.

Za ilustracijo navajam primere kognitivnih in konativnih smotrov. Med manj zahtevne smotre uvrščam:

a) Učenci preberejo Sofoklejevo in Smoletovo Antigono ter prepoznajo značilnosti klasične in sodobne drame. Pozorni so na vsebinske in oblikovne odmike sodobne drame od klasične. Po uvodnem predavanju poznajo dramaturške zakonitosti za oblikovanje dramskega besedila. Izluščijo kompozicijo drame, razložijo osnovno idejo in jo argumentirajo s pomočjo nosilcev idejnih nasprotij (Kreon – Antigona).

b) Po ogledu Lepe Vide in Kože megle začutijo živost mitov, njihovo prisotnost v današnjem času.

Med zahtevnejše smotre pa uvrščam:

- učenci si ogledajo Ruplove Mrzle domačije in se navdušijo za eksperiment v gledališču;
- preberejo Lužanove Srebrne nitke in razložijo dramaturške zakonitosti antidrame ter jih konkretizirajo;
- v dramskem besedilu Čarovnica iz Zgornje Davče razčlenijo vlogo jezikovnih plasti in njihovo zlitje v živo, celovito podobo govorce;
- analizirajo medsebojne odnose dramskih likov in ugotovijo nalom hierarhičnih odnosov ter razrešijo problem lažnega herojstva (Peter Božič, Vojaka Jošta ni).

Pred ogledom drame Gospoda Glembajevi izpelje učitelj načrtovalno akcijo. V predpripravi seznanijo učence z avtorjem in dramskim besedilom ter jih usmeri k opazovanju igre, režije, scene, glasbe, dramaturških posegov, kostumov itd. Po ogledu predstave napišejo kritiko, v kateri upoštevajo navodila.

Zaključek

Poglabljanje iz dramatike vključuje dramatsko gradivo, ki je organizirano v tematske kroge, tako da upošteva tematski kriterij, kriterij aktualnosti in interes učencev za pojave v sodobni slovenski dramatiki.

V besedilih sodobne dramatike učenci odkrivajo aktualne probleme, s katerimi se istovetijo, izluščijo odgovore za svoje osebne stike in spoznavajo osebnosti, ki so jim lahko moralni vzori. Konfrontacija likov sodobne drame z liki klasične drame razvija pri učencih smisel za zgodovinsko presojanje literarnih pojavov. Poglabljavci so redni obiskovalci vseh dramskih predstav (v Trstu in Ljubljani) in torej nosilci gledališke kulture na šoli.

Vida Medved-Udovič
Gimnazija v Koprju

Ocene in poročila

Prispevek k metodiki literarne vzgoje

Dve publikaciji Janeza Rotarja (Povednost in vrsta, Ljubljana 1976 in K umevanju pripovedništva, Ljubljana 1978) rasteta iz avtorjevih pedagoških izkušenj, pridobljenih na pedagoških akademijah in na filozofski fakulteti. Ukvarjata se z interpretacijo teksta; v odnos umetnik – literarno delo uvrščata še tretjega činitelja – sprejemalca. Medtem ko vsebuje delo primere interpretacij posameznih tekstov, predstavlja druga knjiga nekatera teoretična izhodišča.

Povednost in vrsta se osredotoča na književne vrste osnovnošolskega čtiva (pravljice, balade, basni, povesti). Posveča se v precejšnji meri ljudskemu slovstvu in prek neanonimne pravljice (Andersen) prehaja k modernim vrstam mladinske književnosti (Kästner, Bevk). V uvodnem poglavju (Socialno-psihološka ozadja nekaterih fenomenov tradicionalne pravljice) razmišlja avtor o pravljici v zvezi s psihološko in socialno izkušnjo današnjih otrok, ki je drugačna od skustvenih osnov prejšnjih generacij. Otroka v današnjem času več ne vznemirjajo nevrotično fantastična pravljici bitja, pozna jih že iz animiranih filmov in torej v njem ne vzbujajo groze. S psihološko-sociološkega vidika pa bodo problematični tisti pravljici dogodki, kjer je v ospredju disharmonično družinsko okolje, ki socialno izkušnjo otroka prizadeva bolj neposredno: pravljice o razpadli družini ali o nerazumevanju v njej. V primeru, da je otrok iz nepopolne ali razdvojene družine, dobi v njih neprijetno motivacijo za razmišljanje o svojem lastnem položaju. (V tej zvezi velja opozoriti na češki zbornik O pravljicah, Praga 1961, v katerem je nekaj avtorjev razmišljalo o ustreznosti nekaterih pravljic s stališča zdravnika oziroma psihologa.) J. Rotar opazuje na modelih posameznih pravljic prototip negativne mačeha, ki se mu kaže estetsko utemeljen s stališča pripovedovalke – ogrožene žene in matere ter ugotavlja v njem morebitno opozorilo labilnemu moškemu, da bi skrbel za dobro svoje

družine in otrok. Verjetnost take trditve vidi tudi v dejstvu, da so bile pripovedi o hudobnih mačehah razširjene predvsem na področjih krščanske civilizacije, kjer je zaradi monogamije prihajalo do nesoglasij, kakršnih ni najti v islamski kulturi.

Poglavja, odmerjena baladi, prinašajo razčlenitev in primerjavo med tematsko-motivacijsko in kompozicijsko-izrazno strukturo ljudske balade Smrt Omera i Merime, ki je nastala v muslimanskem okolju, in njene istrske variante Mikula i Omirka divojka, v zapisu Jakoba Volčiča. Primerjalna razčlenitev ljubezenskega dogodka kaže na razločke med obema tekstoma. Čutno erotična prvina v istrski različici in tudi družbeno okolje v njej sta večplastna. V muslimanskem tekstu je celotno dogajanje usmerjeno ozko na tragiko neizpolnjene ljubezni. Naslednja primerjalna študija pa obravnava ljudsko balado Desetnica in njé pravljico inaično v ubeseditvi Frana Milčinskega. Socialna izkušnja balade temelji na znaku fevdalnega sistema: pripovedovalec želi opozoriti na etično relevantnost dejanj pri predstavnikih višjega razreda. Opominja na eno od atavističnih prvin v krščanskem eshatološkem vrednotenju, ki se kaže v deklincem trpnem sprejemanju usode brez upiranja in v nazoru, da so ljudje vkljeni v usodo brez svoje lastne krivde. Subjektivno tragična materina krivda bi ne bila mogoča v tipološki fenomenologiji pravljice, kjer mora biti mati le absolutno pozitivna, zato je pripovedovalec segel po baladi. Ubeseditiv F. Milčinskega se je izognila religioznim ozioroma legendarno mističnim prvina v vsebinske osnove. Primerjalna analiza navaja strukturo korespondenco med obema tekstoma in interpretira motivacijo pripovedovalčevega ozadja z njegovo socialno izkušnjo. Študija razčlenjuje motivacijsko in izrazno ravnino v pripovedi pisatelja Milčinskega in v sklepih oceni opozarja na umetniško uspešnost njegove baladne pravljice ter jo po umetniških učinkih primerja z besedilom, kakršna je Andersenova Mala morskala deklica.